

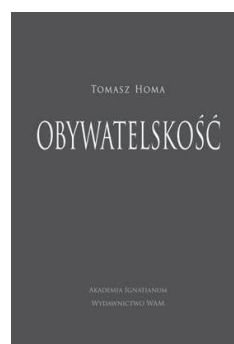
Beata Topij-Stempińska
Akademia Ignatianum w Krakowie

Kto ty jesteś? Obywatel!(?)

Tomasz Homa,
***Obywatelskość. Wybrane europejskie ujęcia filozoficzne
i kulturowe. Studium historyczno-hermeneutyczne,***
Akademia Ignatianum – Wydawnictwo WAM,
Kraków 2013, ss. 379.

W dobie budowania w Polsce społeczeństwa obywatelskiego wydawać by się mogło, że wiemy i rozumiemy co to znaczy być obywatelem. Chyba jednak nic bardziej mylnego. Od czasu transformacji ustrojowej w Polsce wiele się pisze, a przede wszystkim mówi o konieczności kształtowania postaw obywatelskich czy nawet, w pewnych okresach czasu, bardziej postaw patriotycznych. Wydaje się jednak, że nadal błądzimy po omacku. Nie wiemy jak młodemu pokoleniu przekazać nie tylko czym jest owa obywatelskość, o której tak wiele prawimy, ale i również jakie prawa i powinności będą na nich ciążyły, gdy zechcą spróbować włączyć się w budowę społeczeństwa obywatelskiego i być chociaż przez chwilę obywatelem. Należy przecież pamiętać, że jeszcze ponad ćwierć wieku temu nie tylko samo pojęcie obywatelskości odbierane było przez polskie społeczeństwo pejoratywnie, a odwoływanie się przez ówczesne władze do poczucia i obowiązków obywatelskich wywoływało sprzeciw większości społeczeństwa polskiego. Prawdziwy sens bycia obywatelem we własnym państwie został wypaczony przez organy władzy w czasach PRL.

W III Rzeczypospolitej zaczęto powoli i stopniowo przypominać właściwe znaczenia postawy obywatelskiej, utożsamiając ją również z postawą patriotyczną. Często zamiennie używano tych pojęć, nie przywiązując większej wagi do dzielących je niuansów.



Reviews

Recenzje
SPI(17)2014 / ISSN 2299-4898

Może z jednej strony tak było lepiej. W naszych dziejach narodowych możemy wskazać okresy, kiedy dyskusja o tym kim ma być mieszkaniec Rzeczypospolitej, patriotą czy obywatelem, budziła duże emocje i była powodem wielu sporów na łamach ówczesnej prasy, polemik akademickich, a nade wszystko antagonizmów politycznych. Interpretacja zazwyczaj była uzależniona od przyjętej przez rządzących ideologii. Pomijając jednak całą wrzawę wokół obowiązującego ideału „prawdziwego” mieszkańca Rzeczypospolitej, trzeba zwrócić uwagę, że jeden ważki problem, bez względu na wyznawaną ideologię i czas historyczny, zawsze był tematem dyskusji: Jakie przymioty powinny cechować patriotę/obywatela?

Poszukując współcześnie odpowiedzi na to pytanie, warto zwrócić uwagę na publikację – rozprawę naukową – autorstwa Tomasza Homy pod jakże wymownym tytułem *Obywatelskość. Wybrane europejskie ujęcia filozoficzne i kulturowe. Studium historyczno-hermeneutyczne*. Autor rozprawy zadał sobie trud przeanalizowania na gruncie europejskiej myśli filozoficznej i kulturowej zagadnień dotyczących obywatelskości. Celem podjętych rozważań jest, jak pisze autor, „próba rekonstrukcji namysłu nad zagadnieniem obywatelskości” i dalej zaznacza, że jego staraniem jest wskazanie tych rozwiązań czy postulatów, „które w sposób znaczący stały się, czy też nadal są, inspiracją dla polskiej myśli w tym zakresie” (s. 11). Podążając za Autorem, czytelnik ma możliwość poznania stosunku do obywatelskości przedstawicieli z kręgów myśli republikańskiej, liberalnej, idealistycznej, dysydenckiej czy katolickiej. Być może przyjęta przez Autora struktura publikacji pozwoli czytelnikowi zrozumieć wieloznaczeniowość pojęcia obywatelskości i jego niepoddawanie się jednoznacznym ujęciom. Jednakże nadal pozostaje pytanie: Jak należy rozumieć tę naszą, polską obywatelskość? Czy jest to, jak wskazują liczni autorzy, cnota lub zespół norm i wartości o charakterze etosu, utożsamianych z „byciem dobrym obywatelem” czy też postawa, która sprawia że w określonych sytuacjach reaguje się w charakterystyczny sposób. Może jednak należy rozumieć obywatelskość jako przywiązanie do danego społeczeństwa, wyrażającego się potrzebą dbania o dobro ogółu czy też koniecznością odgrywania roli aktywnego i odpowiedzialnego podmiotu, charakteryzującego się empatią, zdolnością do poświęcania, postawą altruistyczną czy chociażby przeświadczeniem

o konieczności przestrzegania wspólnie ustalonych reguł¹. Według autora to koncepcje liberalne stanowią źródło inspiracji dla „współkształtowania współczesnej polskiej kultury państwowości i obywatelskości” (s. 136, 340). Jednakże autor nie daje gotowych odpowiedzi czym jest owa obywatelskość, bo nie to było jego zamiarem. Poszukującym wskazuje również polskie filozoficzne i kulturowe koncepcje (część II) jako źródło inspiracji. Ponadto Tomasz Homa podejmując się próby interpretacji obywatelskości i jej etosu zmusza czytelnika do refleksji nad własną postawą obywatelską. Czy dzięki książce Tomasa Homy dowiemy się co to znaczy być obywatelem? Czy na postawione pytanie: Kto Ty jesteś? Odpowiemy bez namysłu – Obywatel! Być może...

Obywatelskość Tomasa Homy nie poddaje się jednoznacznym ocenom. Podziw budzi nie tylko sama próba wyjaśnienia jak była i jest rozumiana obywatelskość, ale również dokonana analiza wielości tekstów źródłowych, chociaż, jak zaznacza autor, wybranych „według określonych kryteriów”. Bezspornie autor wymaga od czytelnika intelektualnego namysłu, uważnego śledzenia toku rozumowania czy dowodzenia, co stanowi o niewątpliwych zaletach rozprawy. Dobry odbiór tej publikacji mogą utrudnić jedynie wielokrotnie złożone zdania. Niewprawionego czytelnika mogą szybko znużyć i tym samym zniechęcić do ponownego jej otwarcia. Niepodważalnie wartością dodaną tej publikacji jest bogate słownictwo.

Reasumując, *Obywatelskość* można polecić czytelnikowi... pytającemu o jej sens, poszukującemu odpowiedzi oraz temu, kto się zagubił w gąszczu interpretacji i rozumienia sensu postawy obywatelskiej. Każdemu, kto chce w Polsce współuczestniczyć w budowaniu społeczeństwa obywatelskiego. Jak bowiem zaznacza autor, nadal społecznej debaty wymaga „kształt polskiej tożsamości, obywatelskości i demokracji”, a to jest wyzwanie „o kluczowym znaczeniu dla przyszłości polskiego społeczeństwa” (s. 340). W tej kwestii trudno się z nim nie zgodzić. Nikt zatem nie powinien pozostać obojętny, a nawet powinien spróbować podjąć chociaż próbę konfrontacji z *Obywatelskością*...

¹ Por. X. Bukowska, E. Wnuk-Lipiński, *Obywatelskość à la polonaise – czyli jakimi obywatelami są Polacy?*, „Nauka” 2009, nr 1, s. 25.